

MAHMUD CELALEDDİN EFENDİ

(? - H.1244- 45/ M.1829)

Dr. Zübeyde Cihan ÖZSAYINER

İstanbul Süleymaniye’de doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk İslam Sanatı Tarihi Bölümü’nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans ve doktora yaptı. 1983 yılından beri Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Müdürü olarak görev yapmaktadır. Bir çok milli ve uluslararası kongrelere katılmıştır. Antik Dekor, Art Dekor, İlgi, Antika, Sanat Tarihi Araştırmaları, Vakıflar Kültür ve Sanat Dergilerinde makaleleri yayınlanmıştır. “Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi’nde Bulunan Bezemeli Kur’an-ı Kerimler” isimli kitabı bulunmaktadır. (1999)

Eyüp, Nişanca Şeyh Murad Tekkesi şeyhi olan, (Nakşibendi) Şeyh Muhammed'in oğludur. Dağıstan'lı olan Mahmud Celeleddin Efendi'nin ne zaman İstanbul'a geldiği bilinmemektedir.

Yamakzade Salih ve Ebubekir Raşit efendilerden hat dersi almak istemişse de, sert mizaçlı olmasından dolayı, bu isteği reddedilmiştir. Bunun üzerine, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın yazılarını inceleyerek ve kopye ederek, kabiliyeti sayesinde, birinci sınıf bir hattat, ve celi sülüs'te "ekol" sahibi olmuştur. Bazı kaynaklarda, sülüs ve nesih yazıyı, Ak Molla Ömer Efendi'den veya Hoca Mehmet Rasim Efendi'nin talebesi, Abdüllatif Efendi'den öğrendiği belirtilmektedir.

Son derece usta bir hattat olan Mahmud Celeleddin'in celi yazılarında bir kütlük, adeta mizacındaki gurur ve azamet hissedilir. Yazılarındaki sertlik, bir kusur sayılmayıp, yazı tarihine getirilen bir çeşni olarak kabul edilmektedir.

Nesih yazısı, tamamen klasik tarzdadır. İmzasını, diğer hattatlardan ayrı olarak, yazılarının değişik yerlerine attığı bilinmektedir.

Hakkak-zade Musatafa Hilmi Efendi tarafından, 17 Zilkade 1246 tarihinde yazılan Mizanü'l-Hatt isimli yayında: "Mahmud Celeleddin'in on iki kalem kendinde idi. Ve yeniden mucidi idi ve misli menendi gelmiş değil cihane, Gayrı vasfı mümkün değil. Bu kadar malum edelim" şeklinde bilgiler verilmektedir.

Mirza Habib tarafından, H 1305 tarihinde yazılan "Hat ve Hattatan" isimli kitapta, "kendisine ders vermeyen hocalara rağmen, kendisini yetiştirdiğinden ve O'nun kimse'nin hakiki şakirdi sayılmadığından" bahsedilmiştir.

Mahmud Tahir, 3 Ramazan 1325 (10 Teşrinievvel: Ekim 1907) tarihli İkdam Gazetesinde yazdığı bir maklede: "Mahmud Celeleddin'in azmi ve çabası sayesinde, eski üstadlar arasında Şeyh Hamdullah'tan sonra, Üçüncü Şeyh ünvanını aldığını, Rum ili Kadıaskeri olduğunu ve eşi Esmâ İbret Hanım'ın kendisinde güzel nesih yazı öğrendiğini" belirtilmiştir.

Prof. Dr. Ali Alparslan, Mahmud Celeleddin'in yazılarının yorumunu yapmış ve " .. yazılarında garip bir yalnızlık ve bu yalnızlığın vahşi bir atmosferinin sezildiğini, elif harflerini genellikle zülfesiz yazmasının, O'na has bir özellik olduğunu" belirtmiştir.

Uğur Derman, Mahmud Celeleddin'in yazıları hakkında: "celi sülüs ve tuğra tavrı itibarıyla, çağdaşı Mustafa Rakım'a göre pek geri kaldığı" şeklinde yorum yapmaktadır.

Ünlü hat sanatçısı merhum Necmeddin Okyay:" Mahmud Celeleddin'in sülüs'te Hafız Osman, celi de Rakım tarzında eserler verseydi, bu iki ünlü hattatın, hat tarihinde adlarının anılmayacağını" söylemiştir.

Mahmud Celeleddin Efendi, babasının

Resim 1; Mahmud Celeleddin Efendi Kıt'a İstanbul 19.yüzyıl başı. Sülüs ve nesih (Sabancı Hat Koleksiyonu)

Resim 2; Mahmud Celeleddin Efendi Meşk (En. No: 1420)

Resim 1-1A;
En. No: 849, Meşk,
Karalama ve sol alt köşede
imza detayı

ölümünden sonra, Nişanca, Şeyh Murad Tekkesine şeyh olmuştur. M.1829 yılında ölen Mahmud Celeleddin Efendi, Şeyh Murad Tekkesi haziresine gömülmüştür. Kapıdan girince, sağ taraftaki seddin üstünde yer alan bölümün, üçüncü sırasının, dördüncü mezarı, Mahmud Celeleddin'e aittir.

Altı satırlık mezar taşının üzerinde:
"Hüve-l hayy-ül baki
Meşayih-i hattatinden
Cennet mekan merhum ve mağfur
Mahmud Celalüddin Efendi'nin
Ruhu için el Fatiha
Sene 1245" yazılıdır.

Mahmud Celeleddin ekolü, ölümünden sonra, sultan Abdülmecid, Esmâ ibret Hanım, Mehmet Tahir Efendi, Çukurcuma'lı

Resim 6-6A; En. No: 175, ve
sol alt köşede hattat imzası

Mahmud Cemaleddin tarafından sürdürülmüştür.

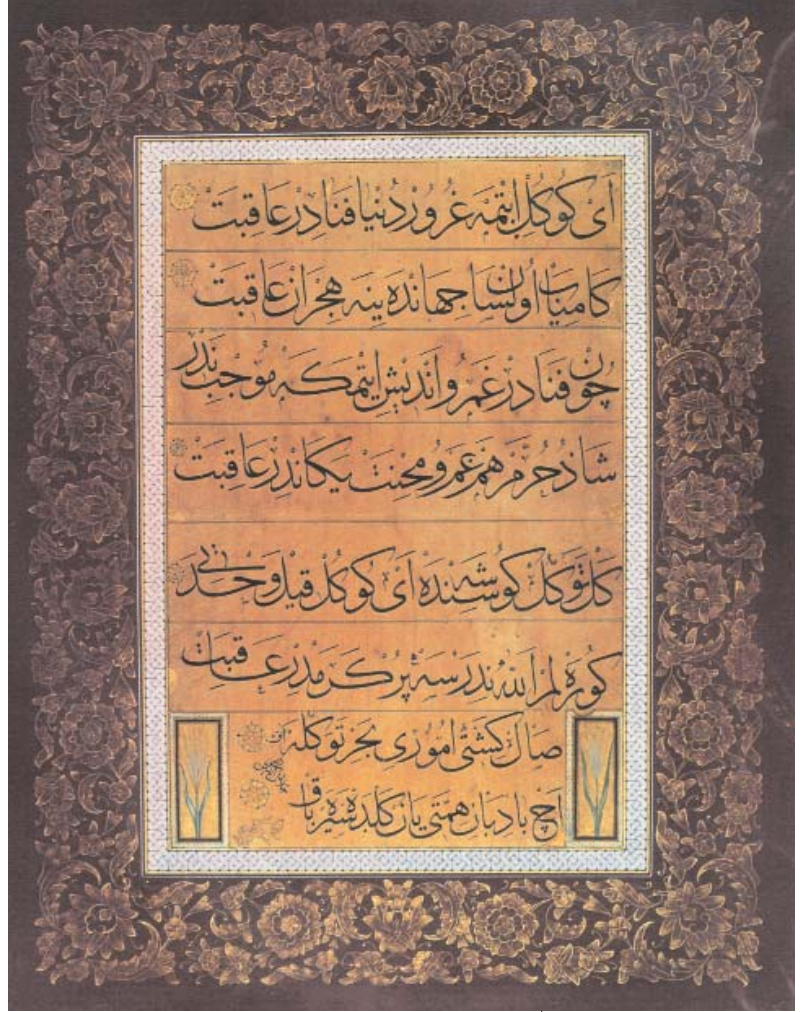
III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan'ın H.1208/ M.1793 tarihli Türbesi ile H.1209/ M.1794 tarihli, Eyüp (Mihrişah Valde Sultan) imaretinin iç yazıları, Mahmud Celeleddin tarafından yazılmıştır.

Mihrişah Sultan Türbesinin giriş kapısının üzerinde, celi sülüs hat ile "onun zatından başka, her şey halak olacaktır" anlamındaki Kasas Suresi'nin 88. ayeti okunmaktadır. Türbe içinde bulunan, alt pencerelerin üzerinde dolaşan ayetler ile, madalyon içindeki hatlar da O'nun tarafından yazılmıştır.

Alt Pecelerin üzerinde, celi sülüs hat ile, iki sıra halinde, "Besleme" ile başlayan "Mülk Suresi"nin tamamı yer almaktadır. Mülk Suresinin anlamı aşağıda verilmiştir: "Mülk elinde bulunan yüce Allah, kutludur. O, her şeye kadirdir. O, hanginizin daha güzel iş yapacağını denemek için, ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, bağışlayandır. O, yedi göğü, biribiri üzerinde, tabaka tabaka yarattı. Rahmanın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin. Gözünü döndür de bak, bir bozukluk görüyorsun? Sonra gözünü, iki kez daha döndür. Göz, hor, hakir ve bitkin, ümidini kesmiş bir halde sana döner. Ant olsun, biz, en yakın göğü lambalarla donattık ve onları, şeytanlar için taşlamalar yaptık. Ve onlar için, alevli ateş azabını hazırladık. Rablerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü gidilecek yerdir o! Oraya atıldıkları zaman, onun öfkeli homurtusunu işitirler, kaynıyor:

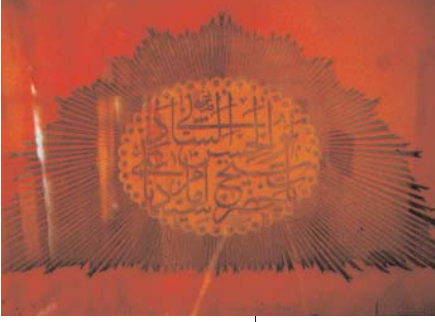

Az daha öfkeden çatlayacak. Her topluluk onun içine atıldıkça, onun bekçileri, onlara sordu: "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" Dediler: "Evet, bize uyarıcı geldi, ama biz yalandık ve Allah hiçbir şey indirmede, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz" dedik." Ve dediler ki: "Eğer biz dinleseydik, yahut düşünüp anlasaydık, şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık" Günahlarını itiraf ettiler, o çılgın ateş halkı uzak olsunlar! Fakat görmeden Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için bağış ve büyük mükafat vardır. Sözüünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun. Çünkü O göğüslerin özünü bilir. Yaratan bilmez mi? O. latiftir, haber alandır. O, size yeri boyun eğer yaptı. Haydi Onun omuzlarında yürüyün ve Alah'ın rızkından yiyin. Dönüş Ona'dır. Gökte olanın, sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer, birden sallanmaya başlar. Yoksa siz, gökte olanın üzerinize taş yağdıran göndermeyeceğinden emin misiniz? Tehdidim nasılmış bileceksiniz. Ant olsun, onlardan öncekiler de yalandılar. Ama benim intikamım nasıl oldu? Üstlerinde kanatlarını açıp yumarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları, Rahmandan başkası tutmuyor. Doğrusu O, her şeyi görmektedir. Yahut, Rahmandan başka, size yardım edecek askeriniz kimdir? Kafirler derin bir gaflet ve aldanma içindedirler. Yahut Allah, rızkını tutacak olursa, size rızk verecek kimdir? Doğrusu onlar, azgınlık ve nefret içinde direnmektedirler. Şimdi, yüzüstü kapanarak yürüyen mi doğru gider, yoksa yolda dosdoğru yürüyen mi? De ki: "Sizi yaratan, size kulak, gözler ve gönüller veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" De ki: "Sizi yerde üreten O'dur ve Ona toplanıp götürüleceksiniz." "Doğru iseniz, bu tehdid ne zaman olacak?" diyorlar. De ki: "Ona ait bilgi, Allah'ın yanındadır. Ben ancak, apaçık bir uyarıcıyım. Onu yakın görünce, inkar edenlerin yüzleri kötüleşti.

Ve: "işte çağırıp durduğunuz şey budur" dendi. De ki: "Baksanıza, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları öldürse de, yahut bize acısa da, kafirleri, acı azaptan kim kur-

Resim 3-3A; En. No: 1790, İşleme yazı ve hattat imzası

Resim 1; Mahmud Celaleddin Efendi Kıt'a İstanbul 19.yüzyıl başı. Sülüs ve nesih (Sabancı Hat Koleksiyonu)

tarabilir. De ki: "O çok merhametlidir. Ona inanmış, Ona dayanmışızdır. Yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz." De ki: "Baksanıza, eğer suyunuz çekilse, size kim bir akar su getirebilir?"

Eyüp- Mihrişah Sultan imaretinin içinde, en sağda

bulunan Teşrifat salonu yazılı kapı üzerinde celi sülüs hat ile : "Bismillahirrahmanirrahim" ibaresi yer almaktadır. Bu kapının solunda, bu gün Mutfak Kapısı yazılı, ortada bulunan kapı üzerinde: "Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. Biz sizi, Allah rızası için doyuruyoruz. Bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz" anlamındaki El İnsan Suresi'nin 8,9,10. ayetleri sülüs hat ile yazılmıştır.

Orta kapının solunda bulunan ve Soğuk Hava Kapısı yazılı kapı üzerinde ise: "Şüphesiz rızıklandırılan da, güç ve kuvvet sahibi

olanda Allah'tır" anlamındaki Zariyat Suresi'nin 58. ayeti celi sülüs hat ile yazılmıştır.

Bu araştırmada, Mahmud Celaleddin'in Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Müdürlüğü'nde bulunan hat eserlerinden örnekler verilecektir.

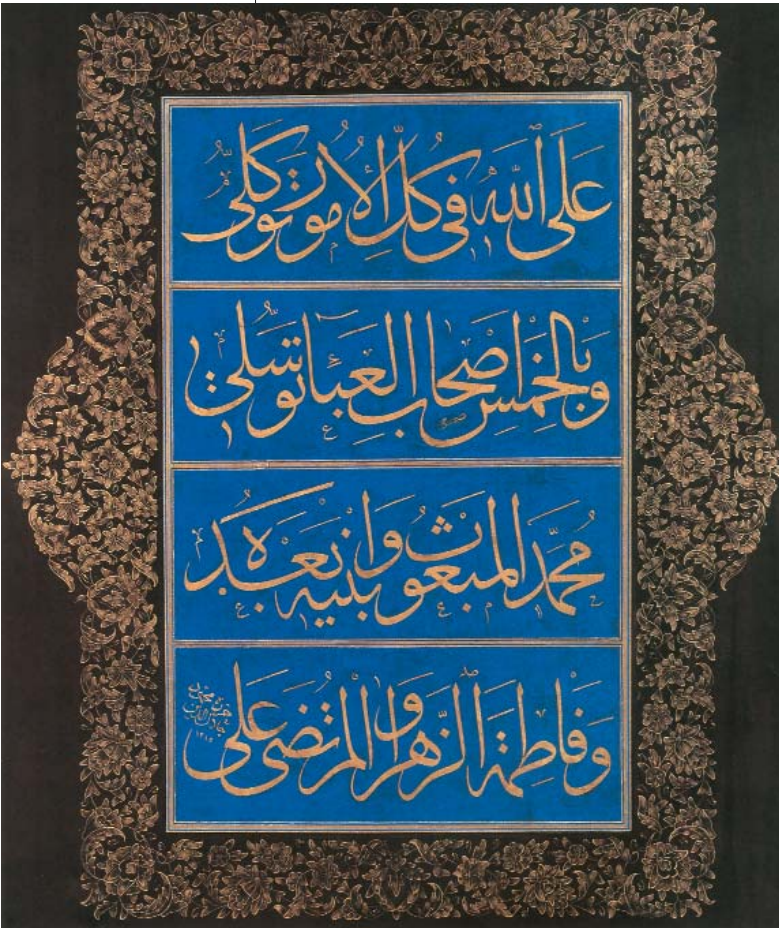
Birinci eser, envanter numarası: 849 olan Meşk, Karalama'dır. 23X16 cm. ebadında olan meşkte, yazılar nohudi renk kağıt üzerine, siyah is mürekkebi ile yazılmıştır. Meşkin etrafındaki, 19,5X13 cm. ebadındaki çerçevenin dışında, gri rengin hakim olduğu gel-git ebrusu yer almaktadır. Mahmud Celaleddin'in imzası sol alt köşede ebru üzerine atılmıştır.

İkinci eser, envanter numarası: 1420 olan Meşk (hurufat)'tır. 23X14,5 cm. ebadındaki meşkte , yazılar nohudi renk kağıt üzerine, siyah is mürekkebi ile yazılmıştır. İki satır halindeki yazında, sırası ile Arap alfabesinin harfleri yerleştirilmiştir. Yazının etrafı, 17X7,5 cm. ebadında, altın çerçeve ile sınırlandırılmıştır.. Cetvel dışındaki alan, mavi zemin üzerine, altın püskürtülerek yapılmış, zerefşan ile bezenmiştir. Yazıda imza bulunmamaktadır. Eserin arkasında Macit Bey tarafından kurşun kalem ile yazılan notta, Mahmud Celaleddin tarafından yazıldığı belirtilmektedir.

Üçüncü eser, envanter numarası : 1790 olan işleme yazıdır. 100X165 cm. ebadındaki kırmızı renkli kumaş üzerine, sülüs hat ile " Ya Hazret-i Seyyidina Şeyh İmam-ı Ali Ebul Hasan es Şazeli" ibaresi gümüş sim ile işlenerek, istiflenmiştir. Mahmud Celaleddin'in imzası, işleme olarak alt kısma atılmıştır. burada H. 1233 tarihi okunmaktadır.

Dördüncü eser, envanter numarası: 216 olan, 43X36 cm. ebadındaki hat levhasıdır. Hatlar, beyaz zemine, siyah is mürekkebi kullanılarak, 4 satır halinde yazılmıştır. Yazının anlamı: "Kim ki, kalbinde Allah vardır. Her iki dar da (dünya ve ahrette) yardımcısı Allah'tır. Ve her kim ki kalbinde Allah'tan başkası varsa, O, her iki darda (dünya ve ahrette) karşısında Allah'ı bulacaktır" İmza, sol alt kısma yerleştirilmiştir.

Beşinci eser, envanter numarası 217 olan, 43X49,5 cm. ebadındaki hat levhasıdır. Yazılar, açık zemine, siyah is mürekkebi ile,

dört satır halinde yazılmıştır.

Satırlar birbirinden cetveller ile ayrılmıştır. Yazının anlamı: “ O seçkin peygamber, alemlere de rahmettir. ‘Ben de yatıyor’ diye, yer göklere karşı öğünür. Cerail meleği, Onun kabrini ziyaret edip dedi ki: “Burası Adn Cenneti’dir; ölümsüz olanlar, işte oraya giriniz.” İmza, üçüncü satır ile dördüncü satır arasına atılmıştır.

Altıncı eser, envanter numarası 175 olan, 41X31 cm ebadındaki, hat levhasıdır. Hatlar, kahverengi zemine, siyah is mürekkebi ile, iki satır halinde, sülüs hat ile yazılmıştır. Yazının anlamı:

“ Her peygamberin cennette bir dostu veya arkadaşı vardır benim de cennette ki arkadaşım Osman’dır.” İmza sol alt köşede yer almaktadır.

Yedinci eser, envanter numarası 317 olan, 63X56 ebadındaki hat levhasıdır. Celi sülüs hat ile beyaz zemine siyah is mürekkebi ile “Allah (C.C) lafzı yazılmıştır. İmza yine sol alt köşeye atılmıştır.

Mahmud Celeleddin bir hat hocasından icazet almamasına rağmen, insan isterse ve azmederse nasıl iyi bir hattat olunacağını bize eserleri ispat etmektedir. Daha nice Mahmud Celeleddin’lerin yetişmesi dileğiyle, kendisini saygı ve rahmetle anmak istiyorum.

KAYNAKLAR:

- Acar, Şinasi, “Vefa Semaya Çekilmiş, Cihan da Namı Gezer, Ünlü Hattatların Mezarları (II)”, Art Dekor, Sayı:82, Ocak 2000, s:112.
- Alparslan, Ali, Türk Hattatları, Ankara 1992, s:102-109
- Alparslan, Ali, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, İstanbul 1999, s:129-131.
- Berk, Süleyman, “Eyüp Sultan da Celi Sülüs Kuşak Yazılar”, Tarihi Kültürü Ve Sanatlarıyla, V. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler, 11-13 Mayıs 2001, İstanbul Mayıs 2002, s:109.
- Derman, Uğur, “Mahmud Celeleddin Efendi”, Türk Ansiklopedisi, C. XXIII, 1975 s:173-173.
- Habib, Mirza. Hat ve Hattatan, (Hazırlayan: M. Ebuzziya Bey), H.1305, s:166
- Hakkakzade Mustafa Hilmi Efendi, Mizan’ül-Hatt (Tıpkıbasıma hazırlayan: Abdülkadir Dedeoğlu) İstanbul 1986, s:227-228.
- Huart C., Les Calligraphes Et Les Miniaturistes De L’orient Musulman, Paris 1908, s:191-192.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Hattatlar, İstanbul 1955, s:182
- Müstakimzade Süleyman Sadeddin, Tuhfe-i Hattatin (Neşreden: İbnülemin Mahmud Kemal), İstanbul 1928, s:293.
- Rado, Şevket, Türk Hattatları, İstanbul tarihsiz, s:199-200.
- Tilgen Nurulah, Eyüp’lü Hattatlar, İstanbul 1950,S:12
- Ülker Muammer, Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı, Ankara 1987, s:34.
- Ünver Süheyl, Hattat Mahmud Celeleddin Efendi ve İstanbul’un Fethini Müjdeleyen Hadis, 50 Sanat Sever Serisi, No:4, İstanbul 1953, s:2.

